

GLOBALLASHUV SHAROITIDA AXLOQIY TARBIYA

Xashimova Masuda Kamiljanovna
Toshkent amaliy fanlar universiteti, "Pedagogika" kafedrasida dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi

Yusupova Xabiba Iriskulovna
O'zDJTU, "Pedagogika va psixologiya" kafedrasida dotsenti,
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Axmetova Klara Irismatovna
O'zDJTU, "Pedagogika va psixologiya" kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada globallashuv sharoitida vujudga kelayotgan muammolar, axloqiy tarbiyaning tarkibiy qismlari va ularning o'ziga xos xususiyatlari mavjudligi hamda har biri uchun alohida yondashuv talab etilishi, axloqiylik nafaqat ijtimoiy balki shaxsiy ehtiyoj ekanligi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: axloqiy ong, axloqiy amaliyot, axloqiy hissiyotlar, axloqiy munosabatlar, axloq, jamiyat, xulq-odob, globalizatsiya, axloq madaniyati.

НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Хашимова Масуда Камилжановна
Ташкентский университет прикладных наук,
доцент кафедры «Педагогика», кандидат педагогических наук,

Юсупова Хабиба Ирискуловна
УзГУМЯ, доцент кафедры «Педагогика и психология»,
доктор философии в педагогических науках (PhD),

Ахметова Клара Ирисматовна
УзГУМЯ, старший преподаватель кафедры «Педагогика и психология»

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы, возникающие в условиях глобализации, наличие компонентов нравственного воспитания и их специфические особенности, а также необходимость отдельного подхода к каждому, что мораль является не только социальной, но и личной потребностью.

Ключевые слова: нравственное сознание, нравственная практика, нравственные чувства, нравственные отношения, нравственность, общество, поведение, глобализация, нравственная культура.

MORAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Khashimova Masuda Kamiljanovna
Tashkent University of Applied Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy,
Sandidate of Pedagogical Sciences

Yusupova Khabiba Iriskulovna
UzSWLU, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Doctor of
Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD)

Akhmetova Klara Irismatovna
UzSWLU, Senior lecturer of the Department of Pedagogy and Psychology

Abstract. The article discusses the problems that arise in the context of globalization, the presence of components of moral education and their specific features, as well as the need for a separate approach to each, that morality is not only a social, but also a personal need.

Key words: moral consciousness, moral practice, moral feelings, moral attitudes, morality, society, behavior, globalization, moral culture.

Kirish. Globallashuv avvalo, hayot sur'atlarining mislsiz darajada tezlashuvi axborot, telikomunikatsiya vositalarining jamiyat hayotidagi mavqiyening oshib borishi va boshqa bir qator omillar bilan bog'liq holda kechadi. Globallashuvning eng nozik tomoni shundaki, u ham ijobiy ham salbiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatlariga ega bo'lgan holda, mafkuraviy ta'sir o'tkazishning nihoyatda kuchli qurollaridan biriga aylanib qoladi. Madaniylashgan globollashuv jarayoni tarmoq otib, keng miqyosda rivojlanib borayotganligi bois uning murakkab jihatlari bugungi avlod zimmasiga katta-katta vazifalarni yuklamogda. Yoshlarimiz ana shu mas'uliyatlar qarshisida o'zlarini yo'qotib qo'ymasligi,

har qanday sharoitda ham el-yurt manfaatini himoya qilishga qodir bo'lishi kerak. Hozirgi zamon yoshlarining turli ommaviy axborot vositalari, ayniqsa internet orqali qator kerakli hamda keraksiz ma'lumotlarga ega bo'lishi, ularning ayrimlariga qiziqishi, o'zlaricha tahlil qilishi, salbiy oqibatlarini ko'p ham anglab yetmasligi natijasida, o'zga bir g'oyalarga bog'lanib qolib, axloqiy madaniyati susayib, milliy qadriyatlarimizdan yiroqlashayotganligi sezilmoqda. Hayotiy tajribalarga asoslanadigan bo'lsak, axloqiy me'yorlarga tayanmaslik, unga bepisandlik bilan qarash ijtimoiy adolat mezonlarining buzilishiga, turli zo'ravonliklarning ildiz otishiga, inson haq-huquqlarining poymol bo'lishiga, milliy qadriyatlarining toptalishiga olib keladi. Bunday sharoitda jamiyatda demokratiya tamoyillariga zid bo'lgan axloqsiz munosabatlar ustuvorlik qila boshlaydi. Globalashuv natijasida madaniyat sohasida ham barcha madaniyatlarining bir xilligi va birlashishi tendensiyasi hukmronlik qila boshlaydi. Bundan tashqari, aslida rivojlangan davlatlar va birinchi navbatda AQSH o'zlarining madaniy qadriyatlarini butun dunyoga yuklamoqda. Amerikaning saviyasi past darajadagi filmlari barcha mamlakatlarning ekranlarini to'ldirdi. Amerika estrada musiqasi barcha radio oqimlari va tranzistorlardan eshitiladi. Rivojlanmagan davlatlar, ayniqsa, o'zlarining milliy madaniyatini rivojlantirish imkoniyatidan mahrum bo'lgan Amerika ma'naviy mahsulotlarining ustunligidan aziyat chekmoqda. Mashhur tadqiqotchi L.V.Kudryavseving ta'kidlashicha, ijtimoiy jihatdan kuchli va farovon davlat o'z fuqarolarining yetarlicha axloqiy darajasiz mavjud bo'lolmaydi, unda axloqiy harakatlar qadrlanadi, axloqsiz va hatto shunchaki insofsizlik - qoralanadi. Davlatning barqarorligi va hayotiyliigi birinchi navbatda, aholisining axloqiy va ma'naviy darajalari bilan belgilanadi. Jamiyatni birlashtiradigan kuch bu - imon va axloqdir. Agar mamlakatda axloq yo'q bo'lib ketsa, qonunlar bajarilmasa, unda kuch va shafqatizlik birinchi o'rinda chiqadi. Natijada, eng kuchli klan g'alaba qozonadi, boshqalarni yo'q qiladi va butun jamiyatni qul qiladi yoki boshqa davlatlar tartibni tiklash va tinchlik o'rnatish niqobi ostida mamlakat hududini egallab oladi. Shuni ta'kidlash kerakki, bugungi kunda dunyo ijtimoiy-iqtisodiy g'alayonlar bilan qamrab olingan, bu ko'p jihatdan bizning zamonamizning misli ko'rilmagan axloqiy inqirozining natijasidir. Shubhasiz, XX asrda butun dunyoda axloqning keskin pasayishi yuz berdi va bu pasayish XXI asrda davom etmoqda. Aksariyat zamonaviy siyosatchilar inqiroz hodisalarini yengish uchun iqtisodiy vositalardan foydalanish muhimligini ta'kidlaydilar, ammo bizning fikrimizcha, eng ilg'or iqtisodiy usullar, agar ular faqat egoistik va pragmatik qadriyatlar tizimiga asoslangan bo'lsa, kerakli natijani bermaydi. Sog'lom jamiyat - bu vijdon bilan harakat qilish asosiy va zaruriy sifat deb hisoblanadigan va oppportunizm va vijdotsizlik asotsial fazilatlar deb hisoblanadigan jamiyatdir. Bundan tashqari, sog'lom jamiyat bu-inson birdamligini qo'llab-quvvatlaydigan va nafaqat o'z a'zolarining bir-biriga mehr bilan munosabatda bo'lishiga imkon beradigan, balki bunday munosabatni targ'ib qiladigan jamiyatdir.

Bugungi kunda yoshlarni milliy qadriyatlarimiz asosida mustaqil fikrlay oladigan, sog'lom dunyoqarashga ega bo'lgan, har qanday mafkuraviy tahdidlarga qarshi turishga qodir bo'lgan, mustahkam irodali yuksak ma'naviyatli qilib tarbiyalash, ustuvor ahamiyat kasb etayotganligini hayotning o'zi taqoz etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017-yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasida ta'lim-tarbiya sohasini yanada isloh etish va tanqidiy baholash, uni takomillashtirish masalasiga alohida e'tibor qaratdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev 2019-yil 3-aprel kuni yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratish, xotin-qizlar bandligini oshirishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan beshta tashabbusni amaliyotga joriy etish masalasini ilgari surdi. Ushbu vazifalarni amalga oshirish jarayonida biz birinchi navbatda yoshlarimizni axloqiy jihatdan yuksaltirish masalasiga e'tiborimizni qaratishimiz lozim. Chunki, axloq ijtimoiy ong shakli sifatida muayyan xalq, elat yoki uyushmaning asrlar davomida shakllangan xulq-atvor, xatti-harakatlar, his-tuyg'u hamda kishilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar tizimini ifoda etadi.

Axloq mahalliy-milliy va millatning umumjamiyat talablariga uyg'un, muvofiqligini ta'minlovchi umuminsoniy xususiyatga ega.

Asosiy qism. "Globalashuv", uning mohiyati, globalashuvni ma'naviy mafkuraviy ta'siri masalalarida A.Xviliya-Olinter, L.Grinin, A.Ochilidiyev, A.Erkayev, S.Otamuradov, A.G'aniyev, I Islomov, Sh.Ro'ziyev kabi olimlar va tadqiqotchilarning ilmiy ishlarida muammoning turli jihatlari o'ziga xos tarzda o'rganilgan. Axloqiy tarbiyani rivojlantirishda milliy qadriyatlardan foydalanish va milliy tarbiyani rivojlantirish masalalarini M.Qurbonov, Safo Ochil, M.Inomova, O.Musurmonova, S.Nishonova, S.Annamuratova, O.Hasanboyeva kabi yetuk olimlarimiz ishlab chiqishgan. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning axloqiy madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslarini ishlab chiqish masalalariga - U.I.Mahkamov, T.Qurbonov, X.N.Hamrayeva, I.Ahmedov, M.I.Aslanov, I.K.Ten, S.Orinboyev, O.T.To'rayeva, T.A.Stefanovskaya, M.R.Isayeva, S.Mirsagatova, D.I.Abdullayev, Yu.U.Ismoilov, S.M.Yo'ldosheva kabi olimlar o'z e'tiborini qaratganlar. Oliy ta'lim tizimida axloqiy tarbiyani shakllantirish bo'yicha K.K.Qurbonboyeva, B.Gapirov, R.Mamatqulova, O.Ashurov kabi olimlar ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borganlar.

Axloq - kishilar orasidagi munosabatni tartibga solishning o'ziga xos tartib-qoidalari yig'indisi.

Axloqdagi “yaxshilik”, “yaxshi odatlar” insonning o‘z manfaatini jamiyat manfaatiga moslashga, ayrim o‘rinlarda jamiyat manfaatlari yo‘lida o‘z hayotiy maqsadlari, manfaatlarini o‘zgartirishga imkon beradi [3, 35]. Kishilar xatti-harakatini tartibga solishning belgilangan hamda ijtimoiy-tashkiliy tuzilmalar faoliyatiga asoslangan (huquqiy, diniy) shakllaridan farqli o‘laroq, axloq kishilar xulq-atvorlari, muloqotlari, munosabatlarining yozilmagan, lekin jamiyat tomonidan qabul qilingan hamda qo‘llab-quvvatlanadigan “oltin qoidalar”ni ifodalaydi. Axloq birinchidan, umumijtimoiy ahamiyatga molik bo‘lgan qadriyatlarni (boshqa kishilar huquqlarini tan olish, adolat, halollik, ishonch, sadoqat, muloyimlik, boshqalar bilan kelisha olish, til topishish, jamoada o‘zini tuta bilish kabi) qamrab oladi. Ikkinchidan, axloq kishilarga xos sifatlar (xislatlar)ning muhim tomonini ifodalaydi.

Axloqning ildizlari urf-odatlariga borib taqaladi. Axloqiy mas’uliyat tufayli inson o‘z xatti-harakatlarini jamiyat va muayyan ijtimoiy guruh manfaatlariga moslashtirishga, “yaxshilik” sari yo‘naltirishga intiladi. Axloq inson hayotining barcha tomonlari (shaxsiy va ijtimoiy, moddiy va ma’naviy kabilarga) bevosita taalluqlidir. Axloq mezonlari va namunalari jamiyat bag‘rida yetiladi, ularda ilgari surilgan talablar universal va barcha uchun rioya qilinishi zaruriydir. Axloq shaxs erkinligi va ijodkorligi bilan bevosita bog‘liq. Shaxs jamiyatda mavjud bo‘lgan axloqiy qadriyatlarni tanlab oladi, o‘zlashtiradi, mavjud vaziyatga tatbiq etadi va takomillashtiradi. Axloqiy baholash jamoatchilik fikriga tayanadi.

Axloqiy madaniyatning qamrovi keng bo‘lib, u ideal hamda real normalar, qadriyatlar, fikr va g‘oyalarni o‘z ichiga oladi. Binobarin, jamiyatda axloqiy madaniyat ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy munosabatlarning o‘zaro muvozanatlashuviga va jamiyat taraqqiyotiga ta’sir etuvchi omildir. Axloqiy tarbiya jarayoni inson hayotining barcha bosqichlarini qamrab oladi. Bolalik, o‘smirlik, yoshlik davrlarida axloqiy fazilatlar kasb etilsa, keyingi hayot bosqichlarida kasb etilgan axloqiy fazilatlar mukammallashtiriladi. Globallashtirish sharoitida yoshlarning, xususan talaba yoshlarning axloqiy tarbiyalanganlik darajasini o‘rganish, kamchiliklarni aniqlash va yo‘qotish, ushbu jarayonning samaradorligini oshirish yo‘larni belgilash bo‘lg‘usi mutaxassislarining ijtimoiy hayotda sitqidildan mehnat qilishga va jamiyat hayotida faol qatnashishiga, taraqqiyotni ta’minlashga xizmat qiladi hamda ma’naviy taxdidlardan bizni himoya qiladi. Globallashtirish jarayonida yanada dolzarb tus olayotgan axloqiy tarbiya masalasini chuqurroq tahlil qilish bugungi muhim masalalaridan biridir.

Axloqiy tarbiyaning kategoriyalari quyidagilardan iborat:

Axloqiy tarbiya - axloqiy onglikni shakllantirishga maqsadli yo‘naltirilgan bo‘lib, axloqiy hislarni rivojlantirish, axloqiy xulq-atvoriga odatlantirish va malaka hosil qilishni o‘z ichiga oladi. Axloqiy tarbiya jarayonida uch element ishtirok etadi: axloqiy tushunchalar, axloqiy ong va axloqiy hissiyotlar [4, 29].

Axloqiy tushunchalar - axloqiy munosabatni o‘zida aks ettirar ekan, axloqiy ongda o‘z aksini topadi va axloqiy kategoriyalar sifatida qabul qilinadi. Axloqiy tushunchalarga - ezgulik, burch, haqgo‘ylik, vijdon, saxiylik, shafqat, minnatdorlik, mehr-oqibat, hurmat kabilari kiradi. Axloqiy tushunchalarni shunchaki yod olish emas, balki anglab o‘zlashtirish, o‘z xatti-harakatlariga dasturi-amal sifatida qabul qilish va axloqiy e’tiqodni shakllantirish lozim.

Axloqiy ong - inson ongida axloqiy tamoyillarning aks etishi bo‘lib, axloqiy qarashlar, tushunchalar, axloqiy e’tiqod, axloqiy xulq-atvor me’yorlari, axloqiy tasavvur kabilardan tashkil topadi.

Axloqiy hissiyotlar - axloqiy tushuncha va axloqiy me’yorlarga asoslangan holda insonda ma’lum xatti-harakat yoki holatga nisbatan vujudga keluvchi munosabatdir. Axloqiy hissiyotlar mazmunan boy va murakkab tuzilishga ega bo‘lib, ijtimoiy mahsul sifatidagi inson rivojining eng yuqori bosqichida vujudga kelgan [5, 108].

Axloqiy munosabat – ijtimoiy munosabatlarning tarkibiy qismidir.

Axloqiy munosabat shaxsning jamiyatdagi asosiy axloq me’yorlarini egallash va o‘zgalar bilan shu asosda munosabatda bo‘lishi, o‘zini axloqiy tomondan muntazam takomillashtirib borishi singari jihatlarni o‘z ichiga oladi. Axloqiy munosabatning eng muhim omillaridan biri-muomala odobi. Insonlar bir-biri bilan hamkorlik qilmasdan, o‘zaro tajriba almashmasdan, o‘zaro ta’sir ko‘rsatmasdan yashashi mumkin emas. Axloqiy munosabat odobi o‘zgalar qadr-qimmatini, hurmatini joyiga qo‘yishni, an’anaviy axloqiy-me’yoriy talablarni bajarishni taqozo etadi. Ma’noli va ravon so‘zlash, suhbatdoshni tinglay bilish, nutq madaniyati muomalaning muhim jihatlari tashkil etadi. Muomala odobida muloqotning asosiy vositasi til katta ahamiyatga ega. Xalqimizda “siz” ham “sen” ham bir og‘izdan chiqadi degan dono naql bor. Shu bois muloqot paytida suhbatdoshga hurmat ifodasi sifatida har bir so‘zni suhbatdoshining ko‘ngliga, qiziqishi va kayfiyatiga qarab, yoshini, kasbu kori, ijtimoiy hamda oilaviy ahvolini e’tiborga olib, hurmatni joyiga qo‘yib gapirish, muloqot jarayonida o‘rinsiz harakatlarga yo‘l qo‘ymaslik lozim. Axloqiy munosabatlar – bu faqat aloqalar, bog‘lanishlardangina iborat bo‘lmay, ayni paytda normativ asosga ega bo‘lgan o‘zaro ta’sirini, kishining boshqa odamlar jamiyat oldidagi burchlarini ham o‘z ichiga oladi [6, 130].

Axloqiy munosabatlar, odatda dastlab stixiyali, moddiy munosabatlar asosida shakllana boshlaydi. So‘ng taraqqiylashib moddiy munosabatlardan ajralib chiqib, mafkuraviy, g‘oyaviy, ma’naviy munosabatlar sohasiga kira boradi. Axloqiy munosabatlar kishilarning irodasidan tashqari paydo bo‘lib, axloq normalarining qaror topishi, jamoatchilik tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi jarayonida, albatta, kishilar ongi orqali o‘tadi.

Faqat odamlar va ijtimoiy hodisalargina emas, balki tabiat va uning elementlari ham axloqiy munosabatlarning ob'ekti bo'la oladi.

Axloqiy munosabatlar ijtimoiy munosabatlarning boshqa turlaridan farq qilib, hamisha va hamma joyda axloqiy normalar, baholar ta'siri ko'rinib turadi. Ular axloqiy faoliyat, xulq, xatti-harakatlarda, atrofda ijtimoiy borliqqa nisbatan axloqiy ta'sir ko'rsatishda yuzaga keladi. Axloqiy munosabatlarning baholovchi xarakteri bilan birga imperativ, yo'naltiruvchi xarakterga egaligi ham uning o'ziga xos belgisidir. Axloqiy munosabatlarda, kishilarning faoliyati va xatti-harakatlari, ular munosabatlarining axloqiy-amaliy ifodasi sifatida asosiy o'rin tutadi. Ayni paytda axloqiy munosabatlar boshqa hamma ijtimoiy munosabatlar singari mustaqildir.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, axloqiy ong, axloqiy mugnosabatlar va axloqiy hissiyotlarning uyg'un rivojini ta'minlash lozim. Chunki ular bir-biri bilan mustahkam bog'liqlikda rivojlanadi va bir-birini to'ldiradi. Lekin ular orasidagi uyg'unlikni ta'minlashda qiyinchiliklar mavjud. Bugungi kunda biz yoshlarimizda axloqiy tushunchalar, axloqiy ongga tegishli tasavvurlarni shakllantirish va axloqiy bilimlarni egallaganlik darajasini o'rganish imkoniyatlari keng deb ayta olamiz. Axloqiy ongning markaziy elementi hayot sharoitlari va tarbiya ta'sirida qaror topgan, qat'iy bilimlar va axloqiy tartib-qoidalarga emotsional munosabatlardan iborat bo'lgan ishonchdir [7, 348].

Ishonch - xulq normasini sub'ektiv qabul qilish bo'lib, kishi namuna oladigan axloq tamoyillarining to'g'riligi va adolatli ekanligiga amin bo'lishligidir, axloqiy zaruriyatni aqlan tushuntirishdir. Axloqiy ishonch bora-bora axloqiy e'tiqodga aylanadi va axloqiy tarbiyaning yuqori nuqtasi deyish mumkin.

Axloqiy ong aksiologik xususiyatga ega, chunki har bir hodisaga muayyan axloqiy norma, tamoyil, an'ana, qadriyat, ideallar nuqtai nazaridan yondashadi. Axloqiy ong boshqa ijtimoiy ong shakllariga nisbatan kishilarning kundalik hayotidagi xulq-atvoriga faolroq ta'sir ko'rsatadi. Axloqiy qarashlar, prinsiplar, ideallar inson faoliyatiga bevosita singib ketgan bo'lib, xatti-harakatga undovchi motivlar hisoblanadi va biz uni bevosita shaxsning xulq atvorida, muomalasida ko'rishimiz hamda baho berishimiz mumkin. Lekin axloqiy hissiyotlarni shakllanganlik darajasini aniqlash va kerakli yo'nalishda yanada rivojlantirish masalasi ancha murakkab, chunki ular bevosita bizga ko'rinmaydi [8, 29].

Ushbu yo'nalish talabdan ko'proq mustaqil faoliyat yuritishni va o'z axloqiy hissiyotlarini rivojlantirishni talab etadi.

Axloqiy hissiyotlarning murakkabligi va o'ziga xos xususiyatlarga ega ekanligi ma'lum. Ularning asosida boshqa odamlarga nisbatan hosil bo'lgan munosabatlar va idrok bilan bog'liq bo'lgan kechinmalar yotadi. Atrof-muhit ta'siriga o'ziga xos reaksiya sifatida hosil bo'luvchi axloqiy hissiyotlar ma'lum harakatga undovchi sifatida yoki ma'lum harakatni baholovchi sifatida maydonga kelishi mumkin. Bunday hissiyotlar miyada ishlov berilgach yana yurakka qaytgan (ratsional) aqlli hissiyotlardir. Adolat, burch, vijdon, nomus, qadr-qimmat, mehr-muxabbat kabilar axloqiy hissiyotlar qatoriga kiradi. Ammo har qanday boshqa insoniy hissiyot, agar unda axloqiy munosabat yoki axloqiy baho hamda axloqiy sabab mavjud bo'lsa axloqiy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Axloqiy hissiyotlarni his qilish, atrofda hodisalar va munosabatlarga hayajonli javob qaytarish, yaxshilik hamda yomonlik haqida fikr yuritish, axloqsizlik va buzuqlikning sabablarini qidirish adolatsizlik va insoniy fazilatlarining kamsitilishidan g'azablanish, birga xursand bo'lish, birga azob chekish qobiliyatining o'ziyoq ma'lum darajada shaxsning axloqiy madaniyatini ko'rsatkichi bo'la oladi. Minnatdorchiilik hissining rivojlanish darajasi ham axloqiylikning ko'rsatkichlaridan biridir. Minnatdorchiilik, shukronalik hissi qadim-qadimlardan e'zozlanib kelingan. Axloqiy tarbiya jarayonida biz aynan ana shu xissiyotlarni shakllantirishimiz lozim. Axloqiy xissiyotlar yoshlarda axloqiy munosabatlarni ham shakllantirishga asos bo'ladi.

Xulosa. Globallashuv axloqiy tarbiya jarayonida yangi muammolar tizimini shakllanishiga sabab bo'lmoqda. Globallashuv sharoitda demokratiya tamoyillariga zid bo'lgan axloqsiz munosabatlarni kirib kelish ehtimoli ham kuchayadi. Axloqiy me'yorlarga tayanmaslik, unga bepisanlik bilan qarash ijtimoiy adolat mezonlarining buzilishiga, turli zo'raonliklarning ildiz otishiga, inson haq-huquqlarining poymol bo'lishiga, milliy qadriyatlarning toptalishiga yo'l ochib berilishi mumkin.

Bunday sharoitda yoshlarimiz o'zlarini yo'qotib qo'ymasligi, el-yurt manfaatini, milliy qadriyatlarni himoya qilishga qodir bo'lgan mutaxassislarni yetishirish uchun yuzaga kelayotgan muammolarni chuqur o'rganish, milliy qadriyatlarimizga zid bo'lgan g'oyalarga qarshi kurashish va yoshlarimizda yanada kuchliroq axloqiy e'tiqodni shakllantirish chora-tadbirlarini ko'rish maqsadga muvofiq.

Axloqiy tarbiya jarayonida samaradorlikni oshirish uchun esa avvalom bor, talaba-yoshlarni axloqan tarbiyalanganlik darajasini o'rganish, yutuq va kamchiliklarni aniqlash, globalizatsiyaning ta'sir kuchini o'rganish talab etiladi.

Ushbu muammoni hal etish uchun:

- axloqiy tarbiya konsepsiyasini integrativ yondashuv asosida mazmunan boyitish zarur, bunda axloqiy ongni shakllantirishda yangi imkoniyatlar tug'iladi. Axloqiy tarbiya konsepsiyasining zamonaviy bilimlar asosida mazmunan boyitilishi ushbu jarayonga nisbatan talabalarda yangicha munosabat va motivlarni uyg'otadi. Bunday yondashuv o'z navbatida axloqiy tarbiya jarayonini samaradoligini oshishiga zamin yaratadi;

- axloqiy tarbiya jarayonida yo'l qo'yilayotgan kamchiliklarni aniqlash va sabablarini tahlil etish hamda ulardan kelib chiqqan holda, axloqiy tarbiya jarayonini tashkil etishga kirishish maqsadga muvofiq;

- axloqiy tarbiya jarayonini samaradorligini oshirish strategiyasini va taktikasini belgilab olish;
 - axloqiy tarbiya jarayonini samarali tashkil etish uchun zarur bo'lgan metodik bazani yaratish, talaba-yoshlarning axloqiy tarbiyalanganlik darajasini aniqlashga imkon beradigan diagnostika usullarini ishlab chiqish;

Globalizatsiya sharoitida talaba-yoshlarni ahloqiy tarbiyalanganlik darajasini o'rganish, axloqiy tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishda psixodiagnostika, psixokorreksiya o'ldir zamonaviy bilimlardan foydalanish xamda talabalarning axloqan rivojlanishiga turtki bo'luvchi motivlarni shakllantirishga e'tibor qaratish lozim va buning uchun:

-talaba-yoshlarning ahloqiy tarbiyasini shakillanganlik darajasini aniqlashga yo'naltirilgan samarali psixodiagnostika usullarni belgilash, aniqlash va takomillashtirish

-talabalarning ahloqiy tarbiyasida mavjud bo'lgan kamchiliklarni aniqlash va ularni korreksiyalash metodikasini ishlab chiqish;

- talabalarda mustaqil ravishda o'z-o'zini axloqan tarbiyalashga oid ko'nikma va malakalarini shakllantirish metodikasini takomillashtirish;

-globallashuv sharoitida ma'naviy-ahloqiy tahdidlarning namoyon bo'lish xususiyatlarini hamda ulardan talaba-yoshlarimizni himoya qilish yo'llari va mexanizmlarini aniqlash, ma'naviy tahdidlardan himoya qilishning usul va vositalarini ta'sirchanligini oshirish;

-globalizatsiya sharoitida talaba-yoshlar ruhiyatiga tobora kuchli singib borayotgan salbiy tashqi ta'siriga nisbatan ularda immunitetni shakllantirish;

- globallashuv jarayonlarida milliy va ma'naviy qadriyatlarimiz, milliy o'zligimizni saqlab qolish masalalarini chuqurroq tahlil qilish.

Talaba-yoshlarning axloqiylik darajasining yuksalib borishi jamiyatning turli sohalarda (ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy) katta yutuqlarga erisha olishiga asos bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun ham ma'naviyatning o'zagini tashkil etuvchi axloqiy tarbiya jarayonini o'rganish, mavjud kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish, axloqan barkamol mutaxassislarni yetishtirish bugungi kunning dolzarb masalasidir. Axloqan barkamol, axloqiy ongga ega bo'lgan mutaxassis o'z vazifalariga mas'uliyat bilan yondashadi, sidqidildan mehnat qiladi, sohani rivojlantirishga, innovatsiyalarni kiritishga katta hissasa qo'shadi va korruptsiyaga, el-yurt boyligini sovurilishiga yo'l qo'ymaydi. Bunday mutaxassislar nafaqat o'z sohasini rivojlantirishga, balki jamiyatning iqtisodiy va madaniy taraqqiyotiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi va kelajak avlod uchun namuna ko'rsata oladi.

Globalashuv sharoitida axloqiy tarbiya jarayonini umuminsoniy va milliy qadriyatlarga asoslangan holda axloqiylikka oid qadriyatlarini har bir shaxsning ichki axloqiy tamoyiliga, ehtiyojiga aylantirish, axloqiy ong va axloqiy hissiyotlarni tarbiyalash masalasi dolzarb muammolardan biriga aylandi. Biz bu masalaga jiddiy qarashimiz va yoshlarimizda mustahkam axloqiy e'tiqodni shakllantirish yo'lida faollikni oshirishimiz maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. -Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2019. -488 b.

2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. -Toshkent, "Ma'naviyat", 2008.-174 b.

3. Falsafa: Ensiklopedik lug'at/UzR FA, I.Muminov nomidagi falsafa va huquq in-ti.-T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2010.- 35 b.

4. Hasanboyev J., Turopova M., Hasanboyeva O. Ma'naviy-axloqiy tarbiya asoslari./ G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. - Toshkent, -2000. - 28-31 b.

5. Xoshimova M.K. Axloqiy tarbiyaning biologik asoslari (Monografiya). - T.:O'qituvchi, 2004. -108 b.

6. Etikaning oltin kitobi. - T.: Yangi asr avlodi, 2010. - 124-137 b.

7. Добровольский Ю.А. Основные принципы организации духовно-нравственного развития и воспитания/Ю.А.Добровольский, А.А.Токарев.- Текст: непосредственный //Молодой ученый. - 2017. -№49 (183). - С.348-350

8. Кадырова Е.П. Программа формирования нравственности функционально грамотной личности младшего школьника / Е.П. Кадырова // Начальная школа: Плюс до и после. - 2010. - N 9. - с. 26-30.